

A cigány deszegregációért az oktatásban

Interjú Mohácsi Viktória miniszteri biztossal

Az Oktatási Minisztériumból december elsején távozott Mohácsi Viktória, a roma és hátrányos helyzetű gyermekek esélyegyenlőségéért felelős miniszteri biztos. A 29 éves SZDSZ-es politikusnő mostantól Brüsszelben, az Európai Parlament képviselőjeként, uniós szinten folytatja a roma gyermekek iskolai elkülönítésének (szegregációjának) felszámolásáért itthon kezdeményezett programját.

Brüsszelbe indulása előtt, még a Szalay utcai minisztériumban kerestük meg, hogy megkérdezzük, hol tart a 2003 szeptemberében indult országos deszegregációs program, milyen célokkal vág neki EP-képviselői munkájának.

– Az Oktatási Minisztériumban az ön kinevezése előtt nem volt egyszemélyi felelőse a roma és hátrányos helyzetű gyermekek problémájának. Mi tette szükségessé a miniszteri biztosi poszt létesítését, mi volt az Ön feladata, amit most utóda átvesz?

– 2002. augusztus 1-jétől kezdtem el a munkát, novemberben megszületett az a miniszteri rendelet, amely a magyar közoktatásban máig fennálló cigány szegregáció felszámolását, a roma gyermekek normál osztályokba való integrálását szabályozza.

Magyarország 3500 általános iskolájából 600 intézményben, összesen 4800 elkülönített cigány osztály működik. A 6-14 éves korú gyermekek 40 százaléka jár ezekbe a csökkentett követelményrendszerű osztályokba (vagy éppen kiegészítő iskolákba), amelyek értelem szerűen alacsonyabb képzettséget adnak, s erőteljesen behatárolják a későbbi érvényesülés lehetőségeit. Ennek a rendszernek mérhető következménye, hogy a roma gyerekek töredéke kerül be a középiskolákba: 8 százaléuk jut el az érettségiig, miközben a nem roma tanulók 65-70 százaléka fejezi be a középiskolát, s egyetemi diplomát a cigány tanulóknak csak 0,2 százaléka szerez.

Igen jellemző és árulkodó adat, hogy míg a magyar iskolások 5,3 százaléka jár kiegészítő iskolába, az Európai Unió azonos mutatója 2,5 százalék.

A magyarországi közoktatásban érvényesülő előítéletes szemlélet –, amely szerint a társadalmi ranglétrán magasan elhelyezkedő szülőknek tehetséges gyermekük van, az alacsony szociális státusú, hátrányos helyzetű szülők gyermeke pedig nyilván szerényebb képességű – évtizedeken keresztül vezérelte az oktatási rendszert. Ez a tény tükröződik abban is, hogy a tanulási eredményeket mérő nemzetközi összehasonlításban nagyon hátul szerepelünk. Az OECD-országok 37 résztvevőt rangsoroló listájában a 36-37. helyet foglaljuk az írás, olvasás, szövegértés tekintetében. Az esélyegyenlőség biztosításában pedig az utolsó helyen végeztünk, azaz a magyar közoktatási rendszer biztosít a legkevesbé egyenlőséget a gyermekeknek az alapképzésben.

Ennek az igazságtalan és erkölcstelen helyzetnek a megszüntetését, a magyar közoktatásban rendszerszerűen létező roma szegregáció felszámolását célozza a tavaly ősszel beindult deszegregációs program.

– Bő egy évvel indulása után hol tart a program, most, amikor ön éppen Brüsszelbe készül?

– Bevezettük az új, integrációs normatívát, amelyet első ízben a 2004-es költségvetési évben lehetett

igénybe venni. Tavaly ősszel a 600 érintett tanintézményből közel 400 igényelte ezt a normatívát, ami a cigány és a nem cigány gyerekek közös oktatását ösztönzi. A hátrányos helyzetű, alacsonyabb képzési rendszerbe, cigány osztályokba besorolt tanulók felzárkóztatását célzó fejkvóta összegét 2005-ben 60 ezer forintra emeljük.

A pedagógiai programfejlesztés arra irányul, hogy megpróbálja végleg felszámolni a szelektív oktatási rendszert, ami azt jelenti, hogy a pedagógus differenciált oktatási módszert alkalmaz, a különböző családi, szociális háttérű és tehetségű gyermeket úgy oktatja egy osztályteremben, hogy a tehetséges gyerek ne sérüljön, a hátrányos helyzetű ne maradjon le. Ez a módszer a nyugat-európai országokban igen régen működik. Célunk az, hogy a pedagógiai programfejlesztés hatására eltűnjenek a szegregált cigány osztályok.

– Egyáltalán, hogyan és miért jöttek létre a cigány osztályok?

Ez az oktatási típus a 90-es évek elejétől kezdett gomba módra elszaporodni. A felülről kezdeményezett „cigány normatíva” hatására jöttek létre a cigány felzárkóztató osztályok. Ennek a felzárkóztató normatívának épp az volt a célja, hogy a hátrányos helyzetű, elmaradottabb, rossz szociális háttérű gyermekek oktatására legyen valamilyen extra pénzügyi forrás. Ennek lett az eredménye, hogy a forráshiánnyal küzdő önkormány-

zatok (főként a vidéki iskolafenntartók) a közoktatás terheinek csökkentésére igényelték ezt a fejkvótát. Mivel az volt a feltétel, hogy ezt cigány gyerekek felzárkóztató oktatására lehetett igényelni, ezért majdnem valamennyi cigány gyereket besoroltak ebbe a kategóriába – akár volt szüksége a felzárkóztatásra, akár nem.

Ennek az lett az eredménye, s ezt ma már a pedagógusszakma is elismeri, hogy alacsonyabb szintű lett a cigány gyerekek jelentős részének az oktatása. Egy közelmúltban készült felmérésből kiderült, hogy a cigány osztályok tantervében sem idegennyelvi oktatás, sem számítástechnika nem szerepel, ez az oktatási típus tehát ahelyett, hogy felzárkóztatott volna, alacsony szintre redukálta az oktatást.

– Milyen ütemezésben zajlik a deszegregálási folyamat?

A programba bejelentkezett iskolák maguk döntenek el, milyen tempóban haladnak. Például úgy, hogy az első tanévben a cigány osztályok 5 százalékát, a másodikban 25 százalékát, a harmadik évben 60 százalékot, a negyedik tanévben a fennmaradó 10 százalékot integrálják – ez teszi ki négy év alatt a száz százalékot. Az ütemezést az iskola magának tervezi meg, amikor igényli a normatívát. Az intézmény maga méri fel a cigány osztályban lévő gyerekek szintjét, megvizsgálja, melyik tanulót milyen különórákkal tudja felzárkóztatni. A programra a költségvetésben elkülönített 7, 5-7, 8 milliárd forintból fejkvótaként kiutalandó 60 ezer forintból kapja meg a különórákat a gyerek.

– Hol tart most az integráció?

Egy éve kezdődött el a rendszer, természetesen még egyetlen cigány osztály sem számolódott fel.

A normatívák felhasználásának ellenőrzésére az Országos Közoktatási és Értékelési Vizsgaközpontnak (OKÉV) van jogosítványa. Az OKÉV bekéri az érintett iskoláktól az adatokat, megnézi, hogy most, egy év elteltével ott ül –e az az öt százalék diák a felzárkóztató csoportban.

Már kiépítettük az országos oktatási integrációs hálózatot. 45 olyan bázisiskolát választottunk ki az országban, ahol sosem volt szegregált cigány osztály – ezekben az iskolákban a roma gyerekeknél a továbbtanulási arány hasonló mértékű, mint a nem roma gyereknél, mert hiszen nem szelektív, hanem differenciált oktatási módszerrel dolgoznak. Ezek a modellintézmények írják ki pályázatokat a nemzeti fejlesztési tervből megszerezhető forrásokra (ezek 2/3-a EU-s pénzből, egyharmada magyar pénzből áll össze).

– Milyen a fogadtatása a programnak az érintett iskolákban és a pedagógustársadalomban?

Az emberek megosztottak. Tudják, hogy jó minőségű oktatás nélkül a roma gyerekeknek semmi esélyük a későbbi érvényesülésre. Sokan azt is tudják, hogy kisebb áldozatvállalást jelent a társadalomnak jó minőségű oktatást biztosítani, mint ennek elmaradása esetén olyan súlyos társadalmi problémákat megoldani, mint például a tartós munkanélküliség. Ugyanakkor a szülők és a pedagógusok nagy része is küzd az előítéletes gondolatokkal. Utasítással nem lehet elérni, hogy felszá-

molják a cigány osztályokat. Meg akarjuk győzni az érintetteket, hogy más megoldás azonban nincsen. Sikerült elérnünk, hogy mostanára létrejött a végrehajtást biztosító hálózat és intézményrendszer. Ez segít abban, hogy kell a normatívát igényelni, milyen pedagógustovábbképzési csomag társul a normatívához, ha szükséges, megkeresi a szakértőt, a pszichológust, összehozza a nevelési tanácsadót, az óvodát, az óvodapedagógusokat, a cigány civil szervezeteket, kisebbségi önkormányzatokat, pedagógiai asszisztenseket, akik a munkaügyi központon keresztül kapják a fizetésüket, s akik segítenek a pedagógusnak a gyerekekkel való kommunikációban.

A programba már bekapcsolódott iskolák mellett vannak olyan intézmények, amelyek még várakozó állásponton vannak, egyelőre tájékozódnak, hogy halad a szomszéd településen lévő iskola, amely már igényli a normatívát, és bizony vannak olyanok, amelyek úgy gondolják, megvárják a 2006-os választást, és ha új kormány jön, akkor hátha nem lesz kötelező az integráció.

– Magyarán nem egyértelmű a lelkesedés.

Az biztos, hogy nem egyértelmű a lelkesedés, talán azok részéről sem, akik már elkezdtek, de elértük, hogy az iskolák tudomásul vették: nem lehet gyerekek tömegeit benntartani a szociális hátrányokat, társadalmi perspektívtalanságot újratermelő helyzetben. Ez az igazi változás.

– Milyen tervekkel, célkitűzésekkel indul Brüsszelbe, van-e konkrét elképzelése arról, mit akar elérni?

A cigány gyermekek iskolai szegregációja, egyáltalán a cigányok kirekesztettsége nem kizárólag magyar probléma, a környező kelet- és közép-európai országokban mindenütt létezik ez a jelenség, a Balkánon, Bulgáriában, Macedóniában, Szlovákiában, Romániában is.

Azon országokban, amelyek már az unión belül vannak fejlesztési koncepcióként kellene meghatározni a szegregált cigány osztályok megszüntetését. A csatlakozás előtt álló országok számára pedig egyenesen a felvétel feltételéül kellene szabni, hogy olyan hatékony, garanciákkal körülbástyázott intézkedéseket hozzanak, amelyek biztosítják, hogy rövid időn belül felszámolják az elkülönítést konzerváló cigány osztályokat.

– Ezt a magyar kezdeményezést akarja európai szintre kiterjeszteni?

Igen, bár emlékeztetnék arra, hogy ilyen típusú kezdeményezésre van példa: az Egyesült Államok évtizedekkel ezelőtt a fekete kisebbség integrálása érdekében indított el hasonló programot, a folyamat máig tart. Mi reméljük, hogy Magyarország, amely a roma integráció kérdésében elsőként indult el ezen az úton, hasonlóan sikeres lesz, és ennél rövidebb időn belül fog eredményeket produkálni.

Meggyőződésem, hogy Magyarország az unión belül sokat profitálhat abból, ha példát mutat a többi országnak a cigány népesség integrálásában.

Liberális politikusként az Európai Parlamentben a

magyar integrációs közoktatási programból kiindulva azt szeretném elérni, hogy az EP fogadjon el azonos célkitűzésű, jogszabály értékű irányelvet „Európai deszegregációs direktíva” néven.

Azt gondolom, nem lesz nehéz keresztülvinni ezt a fajta szándékot – mindannyiunk szándéka, minden európai képviselő szándéka –, hogy ne legyen egy ilyen tömegű leszakadó réteg az unióban. Az Európában élő cigány népesség lélekszámát 10-12 millióra becsülik – egy magyarországnyi tömeg – ezzel foglalkozni kell, minden országnak érdeke, hogy ezt a problémát hosszú távon rendezze.

– Számít-e együttműködésre Járóka Líviával, aki a Fidesz színeiben lett EP-képviselő, és mindeddig az uniós törvényhozás egyetlen roma képviselője volt?

A romák felzárkóztatása, elkülönítésük felszámolása, társadalmi egyenjogúsításuk célkitűzése független a politikai hovatartozástól: bármilyen irányultságú európai politikust meg kell célozni ezzel a témával. Járóka Líviával már az EP-választási kampány idején meg-

kezdtek az együttműködést, már akkor megegyeztünk, hogy mindkettőnk számára elsőrendűen fontos a roma népesség integrálásának feladata.

– Járóka Líviával tehát szakmailag egy platformon vannak, függetlenül attól, hogy két különböző pártból kerültek az EP-be?

Ez így van. Nyilván az uniós parlamentben is érezhető, hogy egy képviselő melyik országból, milyen irányultságú pártból való, de Járóka Lívia legalább annyira fontosnak tartja a deszegregáció ügyét, mint én. Ennek én külön örülök. Vannak persze olyan ügyek és vannak olyan gondolatok, amelyekben nem értünk egyet, ez azonban egészen természetes és szinte egészségesnek is mondható. A lényeg az, hogy az elkülönített cigány osztályok megszüntetésének alapelveiben minden politikusnak, minden embernek egyet kell értenie.

Hilu Anna

Mohácsi Viktória utóda, Daróczi Gábor romaügyi biztos, december 1-én lépett hivatalba.

Lapzárta

Dr. Mádl Ferenc köztársasági elnök hivatalában, a Sándor Palotában fogadta az országos önkormányzatok elnökeit. Képünkön Mádl Ferenc Giricz Verával, Heinek Ottóval, Fuzik Jánossal és Dr. Karagics Mihállyal. Bajtai László felvétele